

OMSORG VED ADFÆRDSFORSTYRRELSER

Interview med Birgit Mikkelsen af Henning Kirk

Selv om Servicelovens regler for magtanvendelse sigter mod at tilgodese *mennesket* med demens, afspejler selve behovet for sådanne regler i høj grad usikkerhed og afmagt hos det ansvarlige personale. Dette er en opsummering et par år efter at magtanvendelsescirculæret indførtes – udtalt af lederen af Caritas – en af landets største gerontopsykiatriske institutioner for personer med demensbetingede adfærdsforstyrrelser, sygeplejerske Birgit Mikkelsen.

Som medlem af dette blads redaktionspanel har Birgit Mikkelsen sørget for at redaktionen løbende har diskuteret circulærets konsekvenser. I dette interview kommer hun selv til orde over for bladets læsere, idet hun gør status over betingelserne for pleje og omsorg for den gruppe af mennesker som tilbagevendende er genstand for politikernes og mediernes bevågenhed.

Gerontologi og samfund 2002; 18, 3: 71-72

»Verdens mest progressive lov«. Sådant betegner Birgit Mikkelsen de regelsæt i Lov om Social service (§§ 67 og 109) om magt-anvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsen som blev indført 1. januar 2000. Sigtet var at indføre regelsæt på de dementes vegne. De skulle indebære mindst muligt indgreb i de dementes personlige frihed og dagligdag.

Efter to års erfaringer med regelsættene er holdningen hos Birgit Mikkelsen efterhånden alligevel blevet mere kritisk. Måske ikke så meget over for selve lovgrundlaget som over for det forhold at reglernes nødvendighed afspejler en kløft mellem behovet for sikkerhed og behovet for omsorg – og måske også en kløft mellem fagpersoner.

Det er en kløft mellem god faglighed - og den bedste faglighed.

Birgit Mikkelsen fremhæver at institutionen i perioden efter indførelsen af magtanvendelsescirculæret kun har haft én ansøgning om alarmchips – det elektroniske vagtværn mod beboeres bortgang. Hendes statistik er enkel: I 2000 var der ét tilfælde af forsvinden blandt beboerne. En kvinde var borte i 17 timer, men det viste sig at hun var gået efter en nærtstående slægtning da vedkommende forlod institutionen efter et besøg. I 2001 var der to meldinger til Politiet om bortgang – men der var tale om fejlmeldinger, for de pågældende beboere viste sig at befinde sig »et andet sted i huset«. En stor institution har mange kroge. En tredje gang kom politiet med en beboer som personalet havde set tage bybussen. Buslinien har endestation ved indgangen til to af afdelingerne.

UVIDENHED OM DEMENTES ADFÆRD

- Vi er ikke dygtige nok til at informere om dementes adfærd.

En konstatering, som Birgit Mikkelsen gentager et par gange. Og hun ved hvad hun taler om, for hun konfronteres igen og igen med politikeres, mediers og pårørendes manglende indsigt i den dementes verden. Alle vil så gerne gøre noget for at demente kan få en værdig tilværelse. Men det er vanskeligt hvis man ikke kan sætte sig ind i den verden som skjuler sig bag demensbetingede adfærdsforstyrrelser.

- Hvis en beboer forlader afdelingen, har det altid et formål.

En grundsætning som ikke kun er en kliche. Hvis ikke man umiddelbart kan forstå baggrunden for en handling, skyldes det ofte at man ikke altid har mulighed for at spole filmen tilbage. Dels kan man være uvidende om hvad der foregik lige umiddelbart forud for det passerede, dels kan man mangle informationer om personens forhistorie. Man kan aldrig være grundig nok med hensyn til at skaffe sig viden om et menneske der lider af demens.

Når der kommer mediesager om dementes bortgang fra en institution, sættes straks fokus på risikoen – i trafikken, i kulden osv. Det sikkerhedsmæssige kommer forud for helhedsorienterede overvejelser om *faglighed*. Den indsigt hos de sundhedsfaglige som i de fleste tilfælde kan forebygge at adfærdsforstyrrelser fører til en beboers forsvinden.

FRA KODELÅS TIL ÅBNE DØRE

Det er efterhånden mange år siden det var almindeligt at psykofarmaka blev brugt som universalmiddel mod adfærdsforstyrrelser. Begrebet »den kemiske spændetrøje« blev også brugt af politikere, i takt med at det blev offentligt kendt hvor alvorlige bivirkninger af psykofarmaka kan være. Udviklingen bort fra brugen af passiverende psykofarmaka førte til at spændetrøjen blev flyttet fra kroppen til institutionens ydre rammer. Beboerne måtte gerne gå omkring, men der skulle være låste døre.

- Tidligere havde vi kodelåse på døre til to afdelinger, fortæller Birgit Mikkelsen. Det krævede noget af en omstilling for både personale og pårørende at indføre princippet med ulåste døre. Men princippet er et godt udgangspunkt for udvikling af personalets faglighed. Det giver besvær, men besværet er en nyttig betingelse for den proces der fører til bedre faglighed.

- Ulåste døre kan selektere personalet. Så kort kan det siges. Hvis man ønsker personale med faglighed, er det nødvendigt at personalet ikke blot forstår, men også arbejder for princippet om at omsorg skal komme før sikkerhed. Kodelåse kan sløre bestræbelserne for behovsrelateret pleje og omsorg.

Et princip er imidlertid ikke nok. Princippet skal ledsages af en generel målsætning om at et menneske med demens har en række behov. Disse behov kan ikke meddeles til omverdenen – i hvert fald ikke på en måde som altid er umiddelbar forståelig for andre. Men personalet kan, ved at respektere individet, udvikle den faglighed der gør det muligt at tolke behovene i størst muligt

omfang. Det kræver arbejde, og en del af arbejdet ligger i at indrette miljøet på den mest hensigtsmæssige måde og sikre at der hele døgnet er nærværende fagpersoner med god faglighed.

- Åbne døre stiller store faglige krav og udfordrer alle. Vi har et etisk dilemma – hvad enten vi vælger åbne eller låste døre.

EN SLØJFE I HAVEN

Tidligere var sengen en magtfaktor. Når beboerne lå fredeligt i deres senge, var der tilsyneladende styr på tingene.

- Men umiddelbart kan det jo også virke som om man har styr på tingene, hvis kode-låse eller andre indretninger sikrer at beboerne altid befinder sig i bygningerne. Det er vanskeligere over for politikere og andre at anskueliggøre hvad det indebærer hvis man gennem god pleje og omsorg, ikke mindst aktiviteter, overflødiggør de sikkerhedsforanstaltninger som alle taler om.

- Forladthed er gift for demente. Dette er ofte baggrunden for de adfærdsforstyrrelser der kan vise sig ved bortgang og forsvinden. Hvis beboerne ikke skal føle sig forladt, skal bygninger og indretning, i forening med personalets omsorg, hele tiden udvikles og evalueres.

Princippet om åbne døre er selvfølgelig ikke ensbetydende med at den nærmeste dør skal føre lige ud til gaden. Men den kan fx føre ud til haven, og her har man på Caritas brugt megen energi og opfindsomhed for at konstruere et anlæg der egner sig til personer, der ikke er tilstrækkeligt orienteret i tid og rum. Haveanlægget er meget indbydende med stensætninger og smukke stauder, buske og træer. En brolagt sti løber som en sløjfe gennem anlægget således at beboeren automatisk bliver ført tilbage i huset igen efter endt tur. Herved sikres motion, sansoplevelser – og den tryghed der ligger i at finde »tilbage« igen. Man kan diskutere om oplevelsen af »tilbage« er reel, men erfaringerne viser at beboerne føler tryghed. Adfærdsforstyrrelserne nedtones i en vis grad.

AKTIVITETER OG PÅRØRENDE-ENGAGEMENT

Selv om institutionen udefra virker stor – så stor at den mht. ydre rammer, og set udefra, ikke umiddelbart virker som om den er i overensstemmelse med nutidige rammer for demensomsorg – fremtræder bebyggelsen indefra med anderledes intimitet. Gange og opholdsrum brydes med møbler, beplantninger og kunst på væggene. Der sættes åbenlyst på at billedkunst skal bidrage til hjemlighed, tryghed og intimitet. Sanserne stimuleres.

En afgørende faktor i demensomsorg er at stimulere de pårørendes engagement og

Foto: Lars Horn/Baghuset Pressefoto

Beboere på et plejehjem

medindflydelse. Derfor sætter man meget målrettet på at både institutionens og afdelingernes pårørenderåd deltager i beslutninger om indretning af institutionen, tilrettelæggelsen af rutiner samt planlægning og gennemførelse af aktiviteter.

Og aktiviteter er der mange af. Dette ses også af opslagene på tavlerne. En »generationsdag« er nært forestående. Man vil gerne have både voksne og børn til at komme på besøg og deltage i forskellige aktiviteter. For et par år siden indrettede man en cafe i institutionen. Husets indretning sigter mod at pårørende og beboere kan integreres i hjemmets miljøer. Den meget bevidste strategi med hensyn til æstetisk indretning, fx med farver og kunst i bebyggelsen – balancen mellem oplevelse og ro – tilsigter samme formål: at beboere og pårørende skal føle sig tiltrukket, ikke blot ved personalets professionalisme, men også ved at miljøet som helhed virker varmt og stimulerende.

BRO OVER VIDENSKLØFTEN

At uddanne fagpersoner til at håndtere adfærdsforstyrrelser hos personer med demens er en vanskelig opgave. Endnu vanskeligere er det at formidle viden til pårørende og ikke-faglige samarbejdspartnere, herunder politikere. Oplevelsen af adfærdsforstyrrelser fører spontant til afstandtagen hos personer der ikke har faglige forudsætninger for at tolke symptomerne. Arbejdet med pårørendes inddragelse og med institutionens fysi-

ske rammer ses som et af mange indsatsområder til brobygning over videnskløften. Og når det gælder relationerne til ikke-faglige samarbejdspartnere, påpeger Birgit Mikkelsen vigtigheden af en tæt dialog. Betingelserne for denne brobygning over videnskløften er vanskelige, for succeser står for angreb næste gang en beboer forlader institutionen.

Så er der personalet. Tidligere tiders manglende interesse for demensomsorg er ændret i gunstig retning. Men det kræver konsekvent ledelse og personaleudvikling at uddanne, men også selekttere – så medarbejderne opnår den nødvendige faglighed.

Når man kommer i institutionen, kan man ikke undgå at få et klart indtryk af at her er et sted hvor der arbejdes og udvikles. Billedkunsten på væggene spejler personalets holdninger og det omsorgsmiljø som præger institutionen. De mange besøgende fra andre amter og fra udlandet imponeres. Men man nøjes ikke med at modtage roser, man sørger også for at sætte formidlingen af erfaringerne i system. Derfor har Aarhus Kommune etableret et videnscenter på institutionen. Der undervises på flere niveauer, og der gives praktikophold, også til udenlandske studerende. Specielt herved oplever ledelse og personale at man ikke skal langt væk for at finde institutionsmiljøer hvor kapaciteten måles i sengeantal – og ikke efter hvorvidt man er i stand til at udvikle en demensomsorg hvor adfærdsforstyrrelser kan håndteres inden for åbne rammer.